

УДК 338.1:633.855

Онищенко О. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

ORCID 0000-0003-3272-9755

Куренна О. О., студентка факультету економіки і управління, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Крикуненко А. С., студентка факультету економіки і управління, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

Досліджено, що на сучасному етапі для економічного розвитку галузей споживчого характеру є важливим орієнтиром вихід на нові міжнародні ринки, оновлення матеріально-технічної бази та впровадження нових технологій у виробництво. Тому для досягнення поставленої мети необхідно знайти інноваційні шляхи у сільськогосподарському виробництві задля досягнення максимально можливої вигоди як для підприємств, так і для населення, на яке й зорієнтовано виробництво продукції. У статті визначено стан сільського господарства та окреслено найбільш впливові галузі, які потребують економічного розвитку. Охарактеризовано важливість розвитку олійно-жирової галузі, ефективність та раціональне використання ресурсів спеціалізованих підприємств, також визначено стратегічні напрями для розвитку виробництва олійної продукції та створення механізму безвідходного виробництва на підприємствах.

Ключові слова: сільське господарство, рослинництво, олійно-жирова галузь, олійні культури, інноваційна спрямованість, соняшникова олія, безвідходне виробництво, соняшникове лушпиння.

Онищенко О. В., кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и финансов, Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, г. Кременчуг, Украина

ORCID 0000-0003-3272-9755

Куренная О. О., студентка факультета экономики и управления, Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, г. Кременчуг, Украина

Крикуненко А. С., студентка факультета экономики и управления, Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, г. Кременчуг, Украина

ИННОВАЦИОННЫЕ ПУТИ РАЗВИТИЯ МАСЛОЖИРОВОЙ ОТРАСЛИ

Исследовано, что на современном этапе для экономического развития отраслей потребительского характера важным ориентиром является выход на новые международные рынки, обновление материально-технической базы и внедрение новых технологий в производство. Поэтому для достижения поставленной цели необходимо найти инновационные пути в сельскохозяйственном производстве для достижения максимально возможных выгод как для предприятий, так и для населения, на которое и ориентировано производство продукции. В статье определено состояние сельского хозяйства и наиболее влиятельные отрасли, требующие экономического развития. Охарактеризована важность развития масложировой отрасли, эффективность и рациональное использование ресурсов специализированных предприятий, и

определены стратегические направления для развития производства масличной продукции и создание механизма безотходного производства на предприятиях.

Ключевые слова: сельское хозяйство, растениеводство, масложировая отрасль, масличные культуры, инновационная направленность, подсолнечное масло, безотходное производство, подсолнечная шелуха.

Onyshchenko Oksana, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Accounting and Finance, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, Kremenchuk, Ukraine.

ORCID 0000-0003-3272-9755

Kurennaya Oksana, student of the Faculty of Economics and Management, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, Kremenchuk, Ukraine.

Krykunenko Anastasia, student of the Faculty of Economics and Management, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, Kremenchuk, Ukraine

INNOVATIVE WAYS OF THE DEVELOPMENT OF THE OIL-FAT INDUSTRY

Introduction. *The article describes the state of agriculture and outlines the most influential branches which need economic development. It was investigated that important reference point is the access to new international markets, updating the material and technical base and the introduction of new technologies into production at the present stage for the economic development of consumer-oriented industries.*

Oil-fat industry is the most competitive among other branches of agriculture, therefore, it needs development, innovative ways of solving problems and introduction of the latest technologies. The purpose of the paper is to offer innovative ways of developing the oil-fat industry.

Results. *In order to introduce non-waste production in the industry, it has been proposed to identify a series of interdependent principles and identify strategic directions for the development of oil products production. Based on the method of structural adjustment in the direction of waste production, a conceptual model of the organizational and economic mechanism of non-waste production at the enterprises of oil and fat specialization has been constructed.*

Conclusions. *Waste and production of organic oils are positive levers and directions in the development and modernization of the oil and fat industry. The introduction of such a mechanism will enable the oil and fat industry to expand its production by creating other types of products as a result of the use of oilseed production, and also increase its level of development thus creating more competition in international markets.*

Keywords: *agriculture, plant growing, oil-fat industry, oil crops, innovation orientation, sunflower oil, waste-free production, sunflower husks.*

JEL Classification: *O 13, Q 10, Q 14, Q 17.*

Постановка проблеми. Однією з найбільш впливових та важливих галузей для економіки України є сільське господарство. Своїм потужним потенціалом, а також багатством і різноманіттям природних ресурсів сільське господарство може забезпечити Україні високу конкурентоспроможність як на національних так і на світових

ринках. Функціонування і розвиток деяких видів промисловості залежать від ефективності виробництва аграрного сектору. На світовому ринку Україна посідає провідне місце з продажу соняшникової олії. Взагалі олійно-жирова промисловість України одна з найбільш потужних галузей харчової промисловості країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогоднішній день ефективно функціонування та продовольче забезпечення населення відіграє важливу роль для повернення стабільного розвитку держави. Ця проблема є досить актуальною і була досліджена та проаналізована великою кількістю вітчизняних вчених таких як П. Березівський [2], Ю. Лузан [6], В. Габор [3], В. Андрійчук [1], М. Ковальчук [5], М. Малік [7] та інші.

Формулювання цілей дослідження.

Олійно-жирова галузь є найбільш конкурентоспроможною серед інших галузей сільського господарства, відповідно, метою даною статті є виокремлення інноваційних шляхів розвитку олійно-жирової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасна структура сільського господарства України відрізняється від загальноєвропейської (у якій, на відміну від вітчизняної, частка галузей тваринництва перевищує частку галузей рослинництва). В Україні продукція рослинництва складає в сільському господарстві приблизно 60%, тваринництва - 40% [4,9]. Основну частину у галузі рослинництва займає зернове господарство, вирощування цукрового буряка, картоплярство. Також не менш важливу роль відіграють вирощування соняшника, овочівництво та плідівництво. Щодо тваринництва, то провідними напрямками розвитку є скотарство і свинарство.

Олійно-жирова галузь представляє широкий асортимент продукції, високий рівень прибутковості та конкурентоспроможності, застосування нових технологій, залучення іноземних вкладів, значна орієнтація на експорт сировини. На даний момент серед інших країн у всьому світі, Україна розділяє своє лідерство з

виробництва соняшника, з такими країнами, як Аргентина, Росія, Туреччина [8]. З кожним роком це виробництво збільшується, адже наші природно-кліматичні умови дають змогу вирощувати цю культуру майже на всій території.

Взагалі, до основних олійних культур, окрім соняшника, ще відноситься ріпак, соя, гірчиця, льон, проте перевага все ж таки надається соняшнику, як найбільш рентабельному серед усіх олійних культур. За підсумками 2015 року рентабельність соняшнику була на рівні 80%, то за підсумками 2016 року вона становила 60%. Помітна тенденція до зниження. У світовому виробництві соняшникової олії частка України становить трохи менше 34%, у світовому експорті - більше 57%. Це показник ролі України на глобальних ринках [10].

Отже, однією із найбільш прибуткових культур для аграрного сектору є соняшник, якому значно поступаються вирощування та продаж інших олійних культур. Але не зважаючи на високі досягнення олійно-жирової галузі простір для розвитку та удосконалення є досить великим. Тому провівши власне дослідження можемо запропонувати такі напрями для розвитку:

- 1) безвідходне (максимум мінімізоване) виробництво;
- 2) виробництво органічної олії з соняшнику та сої.

Одним з таких напрямів являється безвідходне виробництво, адже великі обсяги вторинної сировини, які утворюються на різних стадіях переробки олійного насіння, при їх ефективному та раціональному використанні можуть сприяти поліпшенню фінансово-економічної та екологічної ситуацій у країні. Види відходів в олійно-жировій промисловості представлено на рис. 1.

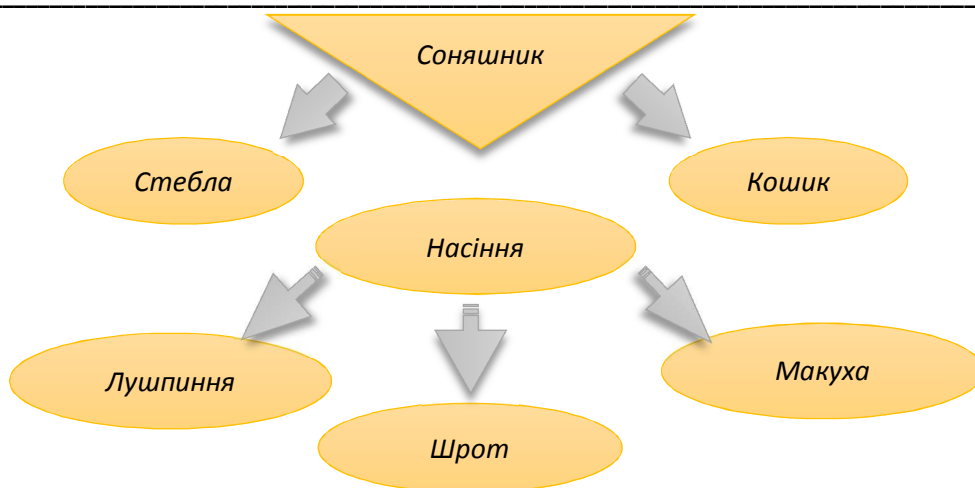

Рисунок 1 – Види відходів в олійно-жировій промисловості

Джерело: узагальнено авторами

Внаслідок пресування соняшникового насіння виділяється олія, наступним етапом виробництва є процедура екстракції і в кінцевому результаті виходить так званий шрот. У більшості випадках він використовується у якості кормів для тварин та птахів у сільському господарстві. Цінними елементами шроту є велика кількість протеїнів (60%), які він включає у себе, деякі групи вітамінів (В, Е та А), а також клітковина, яка впливає на перетравність тваринами їжі. Шрот у даній галузі має високий рівень попиту. Така продукція реалізується без проблем у Франції, Ізраїлі та Білорусі. Виходячи з цього можна сказати, що олійно-жирова галузь втрачає великі можливості використання даного продукту, бо дуже велика частка отриманого шроту експортується.

В олійно-жировій галузі є вже відомі способи використання соняшникового лушпиння, зображені на рисунку 2.

Спалювання та виробництво теплової енергії відбувається за використанням соняшникового лушпиння, яке отримуємо внаслідок переробки та виробництва олійної продукції. Видобуток енергії можна

доповнити використанням і деяких інших частин соняшника, а саме суцвіття (кошик). Це дозволить по максимуму використати відходи, які залишаються після переробки соняшнику, зменшити витрати на утилізацію та видобуток ресурсів. Таке використання буде мати позитивний вплив не тільки для підприємства, а й для екології, адже це дозволить значно скоротити шкідливість атмосферних викидів. Це напрями розвитку, які дозволять зменшити кількість відходів (органічне розкладання на звалищах) та витрат, наприклад, на транспортування перероблювальної (вторинної) сировини, що дозволить значно зекономити.

Також один із способів використання соняшникового лушпиння (а точніше його золи після спалювання), у якості добрива для покращення властивостей ґрунту, так зване органічне добриво для наступних посівів. Це послугує кращим застосуванням цього побічного продукту, щоб уникнути його звалення та забруднення навколишнього середовища. Але золи для удобрення треба не багато (1т/г), адже у невірних дозах це може зашкодити у подальшому урожайності (ґрунту зокрема).

Рисунок 2 – Способи використання соняшникового лушпиння

Джерело: узагальнено авторам

Для, того щоб зрозуміти наскільки утворення і поводження з відходами важливо переробляти вторинну сировину досліджуваної галузі (табл.1). продемонструємо статистичні дані щодо

Таблиця 1. Утворення та поводження з відходами олійно-жирової галузі в Україні у 2015-2016 рр., тис. т

Види відходів	Утворилося		Утилізовано, оброблено (перероблено)		Спалено	
	2015 р.	2016 р.	2015 р.	2016 р.	2015 р.	2016 р.
Лушпиння соняшникове	994,3	985,9	117,9	194,8	411,7	397,9
Відходи очищення насіння для виготовлення олії	219,5	311,2	0,7	0,5	11,8	17,0
Макуха та залишки тверді, інші від перероблення сировини рослинної	283,4	302,5	-	112,3	-	-

Джерело: [12]

За даними таблиці 1 ми можемо побачити, що трохи більше половини відходів утилізується, спалюється або переробляється, тому є дуже актуальним питання мінімізації відходів та запровадження безвідходного виробництва.

Підводячи підсумок, отриманих даних, та запропонованих змін можемо сказати, що

транспортування вторинних продуктів (соняшникового лушпиння) на великі відстані є економічно не вигідним. Тому доцільно було б створити на підприємствах, з переробки соняшника, допоміжні виробничі потужності (наприклад додаткові цехи), які будуть спеціалізуватись на подальшому

використанні лушпиння у різних галузях виробництва, які ми представили вище. Як наслідок запровадження такої діяльності на перероблювальних підприємствах, будуть мати місце додаткові доходи, та деяке зменшення витрат на транспортування та утилізацію відходів і ми отримуємо майже повністю безвідходне виробництво.

Для того, щоб запровадити безвідходне виробництво у галузі потрібно виділити низку взаємозалежних принципів. Головним є принцип системності, який розглядає економічний механізм як складну динамічну систему, у якій кожен процес існує як елемент цієї системи і такі елементи є взаємозалежні та мають постійний взаємозв'язок між собою і у результаті утворюють єдине ціле. Тобто, олійно-жирова промисловість є елементом еколого-економічної системи, яка включає в себе не тільки матеріальне виробництво, але і має вплив людини, природного середовища. При створенні безвідходного виробництва потрібно враховувати існуючий і зростаючий взаємозв'язок виробничих, соціальних та природних процесів.

Наступним є принцип комплексності, який має на меті повне використання сировини (соняшникового насіння), виходячи з його комплексного складу, тому найповніше використання складових та усіх можливих властивостей сировини і є принципом комплексності.

Іншим не менш важливим є принцип обмеження впливу виробництва на навколишнє природне і соціальне середовище. Він пов'язаний із зменшенням негативного впливу на такі природні та соціальні ресурси, як повітря, водойми, ґрунт, здоров'я та добробут людини. Відтворення цього принципу на практиці відбувається через управління природокористуванням та розвиненим екологічним нормуванням.

Ще одним принципом створення безвідходного виробництва є раціональна організація виробництва. Суттю цього принципу є раціональне використання всіх складових та властивостей сировини з подальшим зниження енерго- і

матеріаломісткості виробництва. Також запровадження нових технологій, які матимуть позитивний вплив на екологічну ситуацію. Головною метою використання цих принципів є оптимізація виробництва за екологічними та економічними параметрами. Тобто, задля досягнення поставленої мети необхідно вдосконалювати існуючі технології на виробництві та запроваджувати нові, адже це дасть змогу більш раціонально використовувати виробничі потужності при цьому мінімізуючи обсяги відходів та втрати сировини.

З урахуванням вищенаведених принципів запропонуємо метод структурної перебудови в напрямку безвідходності виробництва (максимальної мінімізації), який розроблений авторами, та побудуємо концептуальну модель організаційно-економічного механізму безвідходного виробництва на підприємствах олійно-жирової спеціалізації (рис.3).

Реалізація моделі запропонованого механізму на практиці передбачає такі етапи:

1. Економічно-виробниче обстеження та визначення потенціалу (аналіз фінансового стану підприємства, формування пріоритетних напрямів дослідження безвідходного виробництва, дослідження обсягів відходів).

2. Формування заходів з безвідходного виробництва (економічні, техніко-технологічні, інвестиційні та екологічні).

3. Реалізація заходів з безвідходного виробництва (використання інноваційних технологій, застосування нетрадиційних методів утилізації, підвищення рівня державної підтримки, створення додаткових цехів на виробництві, які спеціалізуюватимуться на подальшій переробці відходів олійного виробництва).

4. Моніторинг стану (контроль за дотриманням заходів з безвідходного виробництва, формування служби з безвідходного виробництва, аналіз динаміки стану мінімізації відходів).

Для реалізації заходів з безвідходного виробництва повинна бути створена

державна стратегія, яка почне впроваджуватися на регіональному рівні.

Запропонований механізм впровадження безвідходного виробництва на підприємстві включає:

1. Суб'єкт управління безвідходним виробництвом - керівники підприємства, акціонери, та всі працівники, які зацікавлені в створенні безвідходного виробництва;

2. Об'єкт - технологічні процеси, бізнес процеси, стратегічне управління.

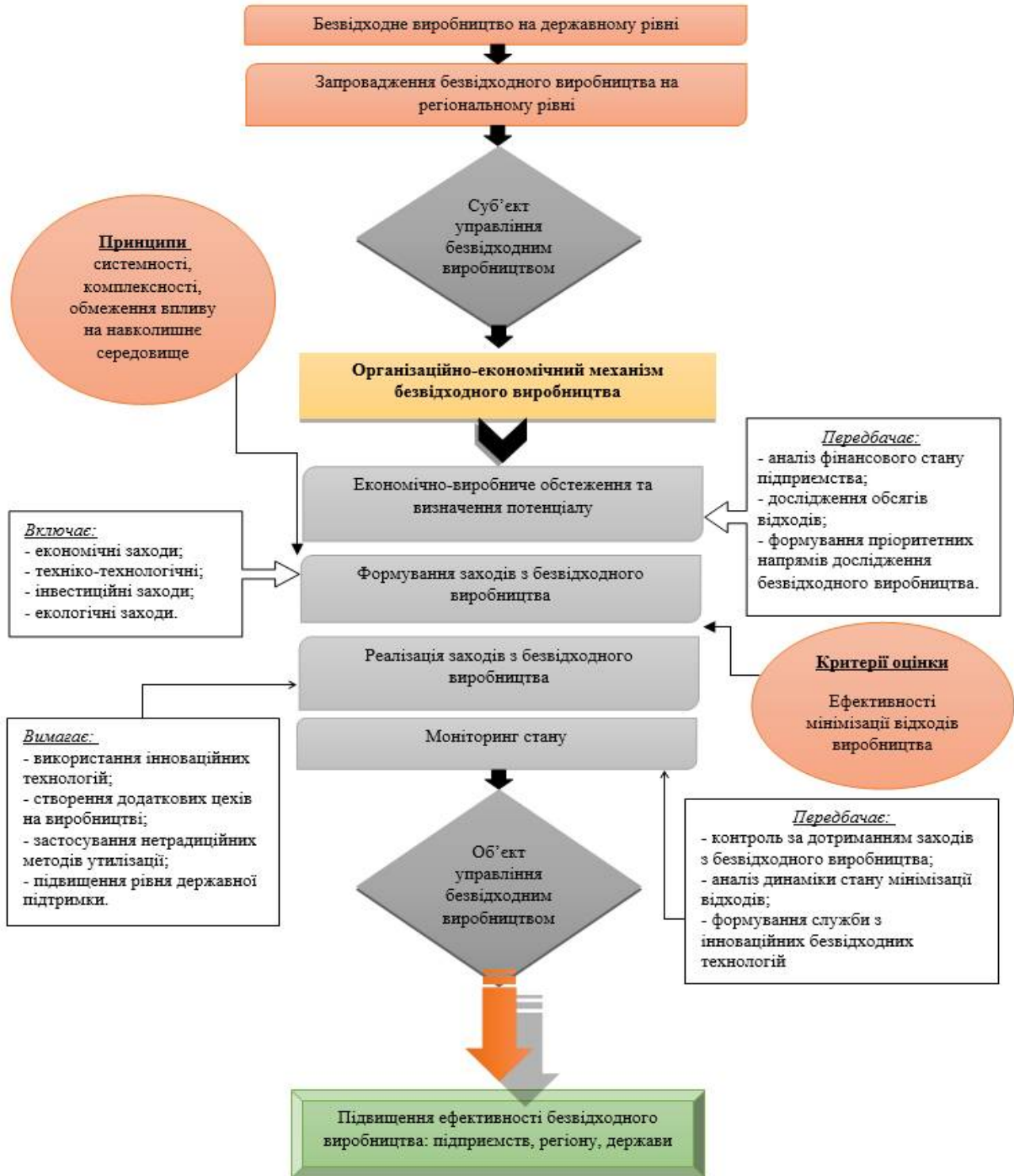

Рисунок 3 – Концептуальна модель організаційно-економічного механізму безвідходного виробництва на підприємстві

Джерело: удосконалено авторами

Напрями запровадження механізму безвідходного виробництва:

- виробниче та економічне обстеження підприємства;

- створення заходів з безвідходного виробництва;

- втілення заходів з безвідходного виробництва у дійсність;

- перевірка та аналіз стану обсягів відходів та їх наступну переробку на підприємстві.

Впровадження запропонованої моделі організаційно-економічного механізму безвідходного виробництва дасть змогу використовувати відходи олійно-жирового виробництва більш ефективно та як наслідок отримання додаткових доходів та зменшення витрат, що дасть приклад для наслідування й іншим підприємствам та галузям народного виробництва. Адже це дозволить поліпшити екологічний стан країни, а також що є не менш важливим надасть поштовх до економічного розвитку галузі.

Другим напрямком розвитку олійно-жирової галузі є виробництво органічної олії з соняшника та сої. В Полтавській області

вводиться в експлуатацію перший в Україні завод по випуску органічних олій із соняшнику та сої «УкроліяОрганік». Плановий річний обсяг переробки соняшнику складає 18 тис. т [8]. Органічна продукція, яку буде виробляти «Укроліяорганік», одна із головних складових здорового харчування як для населення України, так і для населення світу. Звісно це вносить вагомий вклад у піднесення економіки держави, забезпечення продовольчої безпеки, стабільності та підвищення рівня життя співвітчизників.

Висновки. Отже, можемо підвести підсумки і визначити, що безвідходність та виробництво органічної олії є позитивними важелями та напрямками у розвитку та модернізації олійно-жирової галузі. Запровадження такого механізму дасть змогу олійно-жировій галузі розширити своє виробництво створюючи й інші види продукції внаслідок використання відходів олійного виробництва, а також підвищити рівень розвитку таким чином створюючи більшу конкуренцію на міжнародних ринках.

Література:

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монографія / В. Г. Андрійчук, 2-е вид. без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Березівський П. С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу : навч. посіб. / П. С. Березівський, Н. І. Михалюк ; ред. П. С. Березівський. – 2-ге вид., стер. – Львів : „Магнолія плюс”, видавець СПД ФО В. М. Піча, 2006. – 444 с.
3. Габор В. С. Формування механізму ефективного господарювання сільськогосподарських підприємств / В. С. Габор // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3. – С. 101-104.
4. Голіков А. П. Економіка України / А. П. Голіков, Н. А. Казакова, О. А. Шуба. – К. : Знання, 2009. – 286 с.
5. Ковальчук М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК : підручник / М. І. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 390 с.
6. Лузан Ю. Я. Напрями розвитку сільськогосподарського виробництва і соціальної сфери села / Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2009. – №7. – С. 3-12.
7. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : монографія / М. Й. Малік, О. А. Нужна. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.
8. Онищенко О. В. Проблемні аспекти розвитку підприємств олійно-жирової галузі в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Онищенко, О. О. Куренна, А. С. Крикуненко // Інфраструктура ринку. – 2017. – №14. – Режим доступу: <http://www.market-infr.od.ua/uk/14-2017>.
9. Крикуненко А. С. Аналіз сучасного стану сільськогосподарської галузі / А. С. Крикуненко, О. В. Онищенко, О. О. Куренна // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ. – 2017. – 174 – 175 с.
10. Офіційний сайт «Укроліяпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroilprom.org.ua>.
11. Офіційний сайт «Кернел Групп» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kernel.ua>.
12. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. Andrijchuk, V. G. (2006), *Efektivnist' dijial'nosti agrarnyh pidpryjemstv: teorija, metodyka, analiz* [Efficiency of activity of agrarian enterprises: theory, methodology, analysis], 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Bereziv's'kyj, P. S. and Myhaljuk, N. I. (2006), *Organizacija, prognozuvannja ta planuvannja agropromyslovogo kompleksu* [Organization, forecasting and planning of the agro-industrial complex], Magnolija pljus, 2nd ed, L'viv, Ukraine.
3. Gabor, V. S. (2012), "Formation of the mechanism of effective management of agricultural enterprises", *Innovacijna ekonomika*, vol. 3, pp. 101–104.
4. Golikov, A. P. Kazakova, N. A. and Shuba, O. A. (2009), *Ekonomika Ukrai'ny* [Economics of Ukraine], Znannja, Kyiv, Ukraine.
5. Koval'chuk, M. I. (2005), *Ekonomichnyj analiz dijial'nosti pidpryjemstv APK* [Economic analysis of activity of enterprises of agrarian and industrial complex], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Luzan, Ju. Ja. (2009) "Areas of development of agricultural production and social sphere of the village", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 3–12.
7. Malik, M. J. and Nuzhna, O. A. (2007) *Konkurentospromozhnist' agrarnyh pidpryjemstv: metodologija i mehanizmy* [Competitiveness of agrarian enterprises: methodology and mechanisms], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.
8. Onyshchenko, O. V. Kurena, O. O. and Krykunenکو, A. S. (2017), "Problematic aspects of the development of enterprises of the oil and fat industry in Ukraine" *Infrastruktura rynku*, vol. 14, available at: <http://market-infr.od.ua/uk/14-2017>.
9. Krykunenکو, A. S. Onyshchenko, O. V. and Kurena, O. O. (2017), "Analysis of the current state of the agricultural sector", *Zbirnyk tez vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' internet konferencii'* [Collection of abstracts of the whole Ukrainian scientific and practical Internet conference], *Publichne upravlinnja ta administruvannja u procesah ekonomichnyh reform* [Public administration and administration in the process of economic reforms], National University, Herson, Ukraine, pp. 174–175.
10. Oficijnyj sajt «Ukrolijaprom» [Online], available at: <http://www.ukroilprom.org.ua>.
11. Oficijnyj sajt «Kernel Grupp» [Online], available at: <https://www.kernel.ua>.
12. Oficijnyj sajt derzhavnogo komitetu statystyky Ukrai'ny [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Ця робота ліцензована *Creative Commons Attribution 4.0 International License*